

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ
ΚΑΛΥΨΗ & ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΕΙΔΗΣΕΩΝ ΜΕ ΓΝΩΜΟΝΑ
ΤΟ ΣΕΒΑΣΜΟ ΣΤΗ
ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Μάιος 2010



Το παρόν εγχειρίδιο καλών πρακτικών δημοσιογραφικής κάλυψης και παρουσίασης των ειδήσεων, εκπονήθηκε από το Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, στο πλαίσιο υλοποίησης Δράσης του Ετησίου Προγράμματος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης Υψηκών Τρίτων Χωρών 2008 με τίτλο «Εκπαιδευτικά σεμινάρια απευθυνόμενα σε δημοσιογράφους». Το Εγχειρίδιο φιλοδοξεί να υπηρετήσει με συνοπτικό και εύληπτο τρόπο τους ακόλουθους στόχους:

- > Να παράσχει πληροφορίες για τις καλές πρακτικές (είτε ειδικά προγράμματα είτε κώδικες δεοντολογίας) που χρησιμοποιούνται σε διάφορες χώρες της ΕΕ σχετικά με την δημοσιογραφική κάλυψη και παρουσίαση των ειδήσεων που αναφέρονται σε αλλοδαπούς, αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες ή μετανάστες ή γενικότερα σε θέματα πολυπολιτισμικότητας, καταπολέμησης των διακρίσεων και ,ξενοφοβίας.
- > Να προσφέρει τη δυνατότητα στα μέσα ενημέρωσης της Κύπρου να χρησιμοποιήσουν κάποιες από τις πρακτικές αυτές όταν παρουσιάζουν ειδήσεις που ανάγονται στην παραπάνω διάσταση ώστε να συμβάλει στην ορθή παρουσίαση των γεγονότων, την καταπολέμηση των διακρίσεων, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

Και

- > Να προσφέρει ένα σύντομο κείμενο με γλωσσάριο και παρουσίαση βασικών στοιχείων και πληροφοριών για τους μηχανισμούς διεθνούς προστασίας στην ΕΕ.

Εισαγωγή

Ο όρος διαφορετικότητα περιλαμβάνει πολλά και διαφορετικά χαρακτηριστικά σε μια κοινωνία. Καλύπτει τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία βλέπει και αντιμετωπίζει εθνικές ή άλλες μειονότητες, τους μετανάστες ή πρόσφυγες ακόμα και συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτά της πλειοψηφίας. Η διαφορετικότητα αποτελεί πραγματικότητα και ταυτόχρονα ανάγκη για τις Ευρωπαϊκές κοινωνίες – μεταξύ αυτών και την Κυπριακή. Ταυτόχρονα, ωστόσο, αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη, φόβο και προκατάληψη από τις τελευταίες ενώ παράμετροι που δεν έχουν κατ' ανάγκη σχέση με αυτή όπως η ασφάλεια των πολιτών και η στάση τους απέναντι στην παγκοσμιοποίηση διαδραματίζουν, παρά ταύτα, καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση ιδεών και στερεοτύπων για τους «άλλους». Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης, πάντα σημαντικός σε ό, τι αφορά τη διαμόρφωση τάσεων και στάσεων, πέραν της απλής παρουσίασης των γεγονότων, γίνεται σήμερα ιδιαίτερα καθοριστικός στο μέτρο που τα μέσα – ιδίως η τηλεόραση αλλά και το ίντερνετ - δεν συνιστούν πλέον μόνο παθητικά μέσα ενημέρωσης αλλά και ενεργητικά εργαλεία διαμόρφωσης θέσεων, ιδεών και συμπεριφορών. Επιπλέον, τα μέσα ενημέρωσης διαδραματίζουν στις σημερινές κοινωνίες καθοριστικό ρόλο σε ό, τι αφορά την διαμόρφωση πολιτισμικών αναφορών και επηρεάζουν τις συμπεριφορές και τα στερεότυπα των αναγνώστών και ως εκ τούτου και των πολιτών¹. Ο τρόπος, ως εκ τούτου, με τον οποίο τα μέσα παρουσιάζουν τη διαφορετικότητα και διαμορφώνουν τη κοινωνική πραγματικότητα στον τομέα αυτό για πρώτη φορά γίνεται αντικείμενο ενασχόλησης από πλευράς όχι μόνο της κοινωνίας αλλά και, κυρίως, των ίδιων των επαγγελματιών του τομέα (δημοσιογράφων, συντακτών και εκδοτών).

Το παρόν εγχειρίδιο δεν θα ασχοληθεί γενικά με τις διαφορετικές διαστάσεις της διαφορετικότητας (που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την ηλικία, το φύλο, το γενετήσιο προσανατολισμό) αλλά μόνο με τις διαστάσεις που αναφέρονται σε μετανάστες, πρόσφυγες και, σε ορισμένες περιπτώσεις,

αλλοδαπούς που κατοικούν σε μια χώρα. Στόχος του δεν είναι η απλή παράθεση βέλτιστων πρακτικών αλλά η όσο το δυνατόν ευκολότερη χρήση ή επανάληψη των πρακτικών ή των προγραμμάτων αυτών από τα μέσα ενημέρωσης στην Κύπρο με σκοπό την πιο αντικειμενική και πλήρη παρουσίαση των ειδήσεων που αφορούν τις πιο πάνω κατηγορίες ατόμων. Ειδικότερα και παρότι η εμφάνιση στα μέσα της διαφορετικότητας – είτε πρόκειται για μετανάστες είτε για αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες – έχει σημαντικά αλλάξει την τελευταία δεκαετία πολλά χαρακτηριστικά του τρόπου παρουσίασης των γεγονότων παραμένουν πεισματικά. Για παράδειγμα, η μετανάστευση συζητείται κυρίως ως προς τους αριθμούς, η αλλοδαπότητα εμφανίζεται πάντα στην παρουσίαση αδικημάτων, χωρίς να ισχύει το αντίστροφο και εν γένει ο «άλλος» εν πολλοίς υπάρχει ως πρόβλημα και όχι αυθύπαρκτα. Η διαπίστωση αυτή είναι κοινή σε πολλά μέσα και ενώσεις δημοσιογράφων και συντακτών και έχουν οδηγήσει την τελευταία δεκαετία σε μεγαλύτερη επίγνωση του παιδευτικού, συχνά, ρόλου των μέσων στην παρουσίαση του διαφορετικού. Η εξέλιξη αυτή προφανώς δεν μπορεί να συνιστά άμεση ή έμμεση λογοκρισία – ή ελευθερία του τύπου και της έκφρασης είναι αναφαίρετο και συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως εκ τούτου, η προσέγγιση που επελέγη ήταν κυρίως αυτή των κωδίκων αυτορρύθμισης, δεοντολογίας ή συμπεριφοράς σε ό, τι αφορά την παρουσίαση ειδήσεων που να αναφέρονται σε αλλοδαπούς, μετανάστες ή άλλες κατηγορίες ομάδων που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «διαφορετικοί».

¹ .Βλέπε σχετικά «media4Diversity. Taking the Pulse of Diversity in the Media. A Study on Media and Diversity in EU Member States and 3 EEA countries”. European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Unit G.4. Manuscript completed in March 2009 σε http://www.media4diversity.eu/files/Media4Diversity_Publication_Web.pdf



I. Κώδικες Δεοντολογίας

Σχεδόν σε όλα τα κράτη της Ευρώπης, τα συνδικαλιστικά ή επαγγελματικά όργανα των δημοσιογράφων αλλά και επί μέρους εφημερίδες ή τηλεοπτικοί σταθμοί διαθέτουν κώδικες δεοντολογίας. Πρόκειται συνήθως για κείμενα που συντάσσουν οι επαγγελματικές ή συνδικαλιστικές ενώσεις των δημοσιογράφων με συμμετοχή και άλλων φορέων – σε ορισμένες περιπτώσεις των εκδοτών, αλλά και άλλων επαγγελματιών του κλάδου και που αποσκοπούν στο να προσφέρουν τρόπους παρουσίασης των ειδήσεων που δεν θα δημιουργούν παρανοήσεις ή διαστρεβλώσεις των ειδήσεων. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι κώδικες αυτοί – που εν γένει είναι μη δεσμευτικοί νομικά αν και ενδεχόμενα γεννούν υποχρεώσεις έναντι των θεσμικών οργάνων της αντίστοιχης δημοσιογραφικής ένωσης - περιβάλλονται και από κάποιο περισσότερο δεσμευτικό τύπο². Συχνότερα είναι γενικού χαρακτήρα που περιγράφουν τις υποχρεώσεις των δημοσιογράφων στην σύνταξη και παρουσίαση των ειδήσεων – για παράδειγμα την υποχρέωση ακρίβειας στην πληροφόρηση, το δικαίωμα στην απάντηση, την μη παρενόχληση κλπ. Η μεγάλη πλειοψηφία των κωδίκων αυτών απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω εθνικότητας, φυλής ή θρησκείας, ενώ σε αρκετούς κώδικες περιλαμβάνεται η προτροπή ο δημοσιογράφος να αποφεύγει να προκαλεί λανθασμένα συμπεράσματα με τίτλους εντυπωσιασμού που δεν ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο της είδησης ή με την αναπαραγωγή στερεότυπων που είναι άσχετα με το θέμα.

Σε άλλες χώρες, η δημοσιογραφική και κοινωνική πραγματικότητα (για παράδειγμα η μακρά ή σημαντική παρουσία μεταναστευτικών πληθυσμών ή εθνικών ή άλλων μειονοτήτων) και τα προβλήματα που διαπιστώθηκαν στην παρουσίαση στα μέσα ενημέρωσης των κατηγοριών αυτών του πληθυσμού, οδήγησε στην υιοθέτηση ειδικότερων κειμένων που ήταν είτε ξεχωριστοί, πιο συγκεκριμένοι κώδικες δεοντολογίας είτε καθοδηγητήριες γραμμές και αφορούσαν ειδικότερες κατηγορίες πληθυσμού. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι κανόνες αυτοί αναφέρονται εν γένει στην παρουσίαση θεμάτων σχετικών με μετανάστες ή αλλοδαπούς, ενώ σε ορισμένες υπάρχουν ειδικοί κανόνες για την παρουσίαση των ζητημάτων που άπτονται ειδικά των αιτητών ή προσφύγων.

2 . Όπως για παράδειγμα τη μορφή της σύμβασης προσχώρησης κάθε δημοσιογράφου που προσλαμβάνεται στην ισπανική εφημερίδα "El Pais" στις αρχές δεοντολογίας της εφημερίδας.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης εξέτασε το θέμα της παρουσίασης των αιτητών στα μέσα ενημέρωσης μέσα στην γενικότερη ανάλυση της αντιμετώπισης των ζητημάτων αιτητών και προσφύγων στο πλαίσιο της μόνιμης επιτροπής της για τη Μετανάστευση, τους Πρόσφυγες και τον Πληθυσμό και κατέληξε στην υιοθέτηση μιας σχετικής σύστασης. Η σύσταση 1768 (2006)³ για την «εικόνα των αιτητών ασύλου, των μεταναστών και προσφύγων στα μέσα ενημέρωσης» υπογραμμίζει το σημαντικό ρόλο των μέσων στην διασφάλιση ότι «τα θέματα που έχουν σχέση με τη μετανάστευση, τους πρόσφυγες και το άσυλο θα παρουσιάζονται με δίκαιο και ισορροπημένο τρόπο» και την ευθύνη των μέσων στο να τους προστατεύουν από αρνητικά στερεότυπα. Για το σκοπό αυτό μεταξύ άλλων καλεί τα μέσα να υιοθετήσουν κώδικες συμπεριφοράς που θα περιλαμβάνουν «δεοντολογικούς κανόνες που θα καθοδηγούν στον χώρο αυτό το έργο των επαγγελματιών του τομέα» και να τα συμπληρώνουν με «καθοδηγητήριες γραμμές για συγκεκριμένες προκλήσεις στα μέσα όπως την αποφυγή στερεοτύπων για αιτητές, μετανάστες και πρόσφυγες...». Η σύσταση περιλαμβάνει επίσης προτάσεις για τη δημιουργία επιτροπών καταγγελιών στα κράτη μέλη που θα διερευνά τη χρήση υλικού που ενθαρρύνει ρατσιστικές και ξενοφοβικές συμπεριφορές έναντι των μεταναστών, αιτητών ή προσφύγων και προτείνει στα μέσα ενημέρωσης να «αποφεύγουν να αναφέρουν την εθνική προέλευση ή ιθαγένεια των μεταναστών, αιτητών ή προσφύγων που συλλαμβάνονται ή καταδικάζονται για κάποιο αδίκημα όταν η πληροφορία αυτή είναι άσχετη». Τέλος το κείμενο καλεί τόσο τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης όσο και τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης:

- > Να ενθαρρύνουν την απασχόληση μεταναστών προσφύγων στα μέσα
- > να διευκολύνουν την κατάρτιση των επαγγελματιών του χώρου στην πολυπολιτισμικότητα,
- > να προωθούν και να ενισχύουν την παραγωγή εκπομπών από και για μετανάστες και πρόσφυγες και
- > να ενισχύσουν τον ρόλο των τοπικών ΜΜΕ στην προώθηση της ένταξης των μεταναστών, αιτητών και προσφύγων και την αποδοχή τους από τις τοπικές κοινωνίες.

3. Σύσταση 1768/2006 «The image of asylum seekers, migrants and refugees in the media». Εγκρίθηκε στη συνεδρίαση της 5ης Οκτωβρίου 2006 (30η Σύνοδος) μετά από έκθεση της Επιτροπής Μετανάστευσης, Προσφύγων και Πληθυσμού (Committee on Migration, Refugees and Population) προς την ολομέλεια. Εισηγήτρια κα. de Zulueta).

Το κείμενο μπορεί να αναζητηθεί ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα:
<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta06/erec1768.htm>



ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Τα θέματα της παρουσίασης της διαφορετικότητας δεν αποτελούν, αυτά καθαυτά, αντικείμενο απασχόλησης των οργάνων της Ε.Ε. όχι μόνο γιατί δεν μπορούν, εν πολλοίς να τύχουν νομοθετικής ρύθμισης αλλά μόνο αυτορρύθμισης αλλά και γιατί αποτελούν κατ' εξοχήν τομέα όπου η επικουρικότητα αποκλείει ενωσιακή παρέμβαση. Έτσι, η Ένωση μόνο έμμεσα ασχολήθηκε με το ζήτημα στο πλαίσιο της καταπολέμησης των διακρίσεων και του ρατσισμού. Η σύσταση, ωστόσο, του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για το Ρατσισμό και την Ξενοφοβία (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia - EUMC) το 1997 και, ιδίως, της διάδοχης Υπηρεσίας για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (Fundamental Rights Agency – FRA) έδωσε στην Ένωση τα μέσα και την γνώση για να αντιμετωπίσει και το θέμα της παρουσίασης της διαφορετικότητας στα μέσα. Στο πλαίσιο ενός σημαντικού σεμιναρίου που διοργάνωσε η Ε.Ε. και το EUMC για το ρατσισμό, τη ξενοφοβία και τα μέσα ενημέρωσης⁴, διατυπώθηκαν μια σειρά προτάσεων για την εποικοδομητική παρουσίαση του «άλλου» στα μέσα. Μεταξύ των συστάσεων ήταν και οι εξής:

- > Ενίσχυση της αυτορρύθμισης και των δεοντολογικών κανόνων
- > Ενίσχυση της παρουσίας εκπροσώπων από τις μειονότητες στα μέσα
- > Συμπαράγωγή προγραμμάτων με την κοινωνία των πολιτών και με αντιπροσωπευτικές οργανώσεις
- > Ενίσχυση του διαλόγου και των συνεργασιών μεταξύ επαγγελματιών του χώρου των μέσων ενημέρωσης από διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις.
- > Ενίσχυση της κατάρτισης και εκπαίδευσης των δημοσιογράφων και συντακτών σε θέματα διαφορετικότητας.

4. «Racism, Xenophobia and the Media. Towards respect and understanding of all religions and cultures». An EU seminar in the framework of the Euro-Mediterranean Partnership. Vienna, 22-23 May 2006, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/euro-med_conference_report_220506_en.pdf



ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΚΑΙ ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Η Μεγάλη Βρετανία έχει μια μακρά παράδοση στην αυτορρύθμιση στον τομέα της παρουσίασης των ειδήσεων – παρότι ο λεγόμενος λαϊκός τύπος έχει επίσης μακρά παράδοση στην παρουσίαση θεαματικών τίτλων με ξενοφοβικό ή ακόμα και ρατσιστικό περιεχόμενο. Από το 1953 λειτουργεί στη χώρα η Επιτροπή Καταγγελιών στον Τύπο (Press Complaints Committee) η οποία έχει την ευθύνη για την εφαρμογή του κώδικα δεοντολογίας Εκδοτών (Editors' Code of Practice⁵). Ο κώδικας που ανανεώνεται και επικαιροποιείται τακτικά (η τελευταία ενημέρωση είναι του Σεπτεμβρίου του 2009) περιέχει, στο άρθρο 12 που αναφέρεται στις διακρίσεις, Σύμφωνα με αυτό «ο τύπος πρέπει να αποφεύγει μειωτικές ή περιφρονητικές αναφορές στη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή φυσική ή ψυχική ασθένεια ή αναπηρία ενός ατόμου» ενώ «λεπτομέρειες για τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή φυσική ή ψυχική ασθένεια ή αναπηρία ενός ατόμου πρέπει να αποφεύγονται εκτός αν είναι πραγματικά σημαντικά για το ρεπορτάζ».

Πιο πρόσφατα, η βρετανική Ένωση Συντακτών (National Union of Journalists), η οποία καλύπτει και τους δημοσιογράφους της Ιρλανδίας, υιοθέτησε το 2007 ένα σύνολο οδηγιών που αναφέρεται ειδικότερα στην παρουσίαση θεμάτων που σχετίζονται με εθνικές ομάδες (NUJ guidelines on race reporting⁶). Οι καθοδηγήτριες αυτές γραμμές εδράζονται και αιτιολογούνται από μια σειρά θέσεων⁷. Οι σημαντικότερες από τις καθοδηγήτριες γραμμές είναι οι ακόλουθες:

5 . Ο κώδικας αναζητείται ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα <http://www.pcc.org.uk/cop/practice.html>.

6 . Οι οδηγίες αυτές παρουσιάζονται αναλυτικά στην ιστοσελίδα http://www.mediawise.org.uk/display_page.php?id=648 της NUJ. Το πλήρες κείμενο στα αγγλικά βρίσκεται στο παράρτημα.

7 . Μεταξύ των θέσεων αυτών είναι ότι «η εμφάνιση ρατσιστικών συμπεριφορών και η άνοδος των ρατσιστικών κομμάτων συνιστά κίνδυνο για τη δημοκρατία, ότι η καταπολέμηση του ρατσισμού αποτελεί και ευθύνη των δημοσιογράφων, ότι, χωρίς να αποδέχεται τη λογοκρισία, η NUJ, θεωρεί ότι η ελευθεροτυπία πρέπει να τελεί υπό την αίρεση της ευθύνης και την αποδοχή της αρχής ότι η πληροφόρηση δεν θα πρέπει να μετατρέπεται σε συκοφάντηση» καθώς και ότι ο τύπος δεν θα πρέπει να παράγει υλικό που θα ενισχύσει τις διακρίσεις και την ρατσιστική συμπεριφορά.



- > Η καταγωγή και η φυλή κάποιου αναφέρονται μόνο όταν τούτο είναι σημαντικό. Ελέγξτε κατά πόσον η αναφορά αυτή είναι σωστή. Θα αναφέρατε την καταγωγή κάποιου αν ήταν λευκός;
- > Μην χρησιμοποιείτε υπερβολικά το συνταρακτικό όταν παρουσιάζετε θέματα φυλετικού χαρακτήρα. Βλάπτει τους μαύρους και μπορεί να βλάψει και σας.
- > Σκεφτείτε προσεκτικά τις λέξεις που χρησιμοποιείτε. Λέξεις που κάποτε ήταν γενικής χρήσης, τώρα θεωρούνται προσβλητικές...ρωτήστε τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους για το πώς ονομάζουν τους ίδιους.
- > Ο όρος «μετανάστης» συχνά χρησιμοποιείται υποτιμητικά. Μην τον χρησιμοποιείτε παρά μόνο αν ο ενδιαφερόμενος είναι πράγματι μετανάστης. Οι περισσότεροι μαύροι στην Μ. Βρετανία έχουν γεννηθεί στη χώρα και οι περισσότεροι μετανάστες σήμερα είναι λευκοί.
- > Μην συνάγετε συμπεράσματα για τη πολιτισμική καταγωγή ενός ατόμου – είτε σε σχέση με το όνομα ή τη θρησκεία.
- > Μην ξεχνάτε ότι οι κοινότητες των Αφρικανών είναι πολιτιστικά πολλές και διάφορες. Παρουσιάστε μια πλήρη και σωστή εικόνα τους από τις αντιπροσωπευτικές τους οργανώσεις. Προσοχή στην παραπληροφόρηση. Το γεγονός ότι μια πηγή είναι παραδοσιακή δεν σημαίνει ότι είναι ακριβής.

Πέραν αυτών των γενικών οδηγιών για τους αλλοδαπούς, το ιρλανδικό τμήμα της National Union of Journalists εξέδωσε και μια ένα έντυπο οδηγιών για τον τρόπο παρουσίασης των προσφύγων στον τύπο⁸. Οι οδηγίες αυτές, που επαναδιατυπώθηκαν με τη βοήθεια της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και του Ιρλανδικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες (Irish Refugee Council) μετά από μια επίθεση κατά κατοικιών Ρομά αιτούντων άσυλο από τη Ρουμανία τον Ιούνιο του 2009 στο Μπέλφαστ της Βόρειας Ιρλανδίας, περιλαμβάνουν μια σειρά προτάσεων.

Αρχικά τονίζεται ότι «ανακριβείς εκπομπές ή αναφορές στον τύπο μερικές φορές οδηγούν ακόμα και σε πράξεις βίας κατά ομάδων μεταναστών» ενώ υπογραμμίζεται ότι «η επιφανειακή και μη επαγγελματική δουλειά πάντα πλήττει τους πιο ευάλωτους». Περιλαμβάνει ορισμούς και ανάλυση του περιεχομένου τους (τι είναι πρόσφυγας, τι είναι αιτών άσυλο, τι σημαίνει επικουρική προστασία), διευκρινίζει καταστάσεις (π.χ. ο αιτητής ασύλου δεν είναι παράνομος στη χώρα εφόσον έχει υποβάλει αίτημα ασύλου ακόμα και αν εισήλθε παράνομα) και προσφέρει καθοδηγητήριες γραμμές για το πώς λαμβάνονται συνεντεύξεις (ανάγκη προστασίας της ανωνυμίας των αιτητών, υποβολή σαφών ερωτήσεων και προγενέστερη ενημέρωση των δημοσιογράφων για τη χώρα καταγωγής του αιτητή) και πραγματοποιούνται οι φωτογραφήσεις (σεβασμός της προσωπικής ζωής, ακρίβεια στη λεζάντα). Το κείμενο υπογραμμίζει ότι ο δημοσιογράφος θα ήταν χρήσιμο να στηρίζεται στις εξειδικευμένες οργανώσεις και να λαμβάνει πληροφορίες από αυτές ενώ θα πρέπει να αναζητά και επικύρωση των πληροφοριών του από δεύτερη πηγή «ιδίως αν η πρώτη πηγή είναι αμφιλεγόμενη». Τέλος υπογραμμίζεται ότι ενώ αναφέρονται συχνά οι συνέπειες της εισόδου αιτητών και μεταναστών σε μια χώρα, ο τύπος δίνει πολύ μικρότερη κάλυψη «στις καταχρήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στις συγκρούσεις που οδηγούν τους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους». Ένα τέτοιο ευρύτερο πλαίσιο, ωστόσο, θα βοηθούσε σημαντικά στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου του ασύλου.

8. « Reporting on refugees. Guidance for and by journalists ». 23 Ιουνίου 2009. Το πλήρες κείμενο του φυλλαδίου βρίσκεται στην ιστοσελίδα: <http://www.nuj.org.uk/innerPagenuj.html?docid=1265>.

ΒΕΛΓΙΟ

Το Βέλγιο είναι μια χώρα με παράδοση στην μετανάστευση και με αρκετή επιτυχία στην ενσωμάτωση των διαφόρων κυμάτων μεταναστών. Όπως και αλλού στην Ευρώπη, ωστόσο, από τη δεκαετία του 1990 και μετά, η χώρα άρχισε να δέχεται μεγάλο αριθμό αιτητών ασύλου, ενώ παράλληλα οι διάφορες πολιτικές ένταξης έδιναν πιο περιορισμένα αποτελέσματα. Τέλος, η ενίσχυση των οικονομικών και κοινωνικών εντάσεων οδήγησε σε ανάπτυξη ρατσιστικών και ξενοφοβικών συμπεριφορών που εμφανίστηκαν και στα μέσα ενημέρωσης. Ενόψει των εξελίξεων αυτών, το 1993, η επαγγελματική ένωση των δημοσιογράφων (Association Générale des Journalistes Professionnels de Belgique -AGJPB) και το εθνικό κέντρο ισότητας ευκαιριών και καταπολέμησης του ρατσισμού δημοσίευσαν από κοινού μια μελέτη για τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα αναφέρονταν στη μετανάστευση και σε αλλοδαπούς. Σε συνέχεια της μελέτης αυτής προτάθηκε μια σειρά Συστάσεων⁹ ως προς την ενημέρωση για θέματα σχετικά με τη μετανάστευση. Οι Συστάσεις αυτές συνοδεύονταν μάλιστα από 30 περίπου λέξεις με τους ακριβείς ορισμούς τους. Οι Συστάσεις είναι οι ακόλουθες:

- > Δεν αναφέρεται η ιθαγένεια, εθνική καταγωγή, προέλευση, το χρώμα, η θρησκεία ή η κουλτούρα ενός ατόμου εκτός αν τούτο έχει σημασία για την είδηση¹⁰.
- > Αποφυγή αδικαιολόγητων γενικεύσεων και μανικαϊστικών τοποθετήσεων¹¹.
- > Αποφυγή περιττής δημιουργίας προβλημάτων και δραματικοποίησης γεγονότων¹².

9 . «Recommandations en matière d'information relative aux personnes issues de l'immigration». Βλέπε σχετικά <http://www.agjpb.be/ajp/deontologie/recommandationsallochtones.php>.

10. Ο τίτλος «Ιρανός σκοτώνει πρώην ερωμένη του» για παράδειγμα δεν έχει σημασία για την είδηση. Αντίθετα ο τίτλος «Μουσουλμάνος επιτίθεται σε χριστιανό έξω από εκκλησία» ενδέχεται να έχει. Η σημασία της αναφοράς πρέπει να αποδεικνύεται από το περιεχόμενο της είδησης.

11. Ο τίτλος «οι ξένοι ευθύνονται για την εγκληματικότητα» για παράδειγμα είναι εξ ορισμού γενικευτικός και δεν προσφέρει πληροφορίες για τους συγκεκριμένους αλλοδαπούς που έχουν διαπράξει και καταδικαστεί για εγκληματικές πράξεις. Ομοίως συστήνεται η αποφυγή αντιθετικών διωνύμων στη βάση του «εμείς – αυτοί» όπως «οι ξένοι πρέπει να γνωρίζουν τη γλώσσα μας». Προτείνεται να χρησιμοποιούνται ουδέτερες εκφράσεις όπως «οι ξένοι πρέπει να γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα».

12. Συχνά, τα μέσα αναφέρουν αλλοδαπούς μόνο όταν κάτι τους αφορά ειδικά, αυξάνοντας με τον τρόπο αυτό τη αντίληψη ότι ο αλλοδαπός αποτελεί «πρόβλημα». Τα μέσα θα μπορούσαν να αναφέρονται σε αλλοδαπούς για θέματα που δεν τους αφορούν άμεσα, όπως αναφέρονται στους γηγενείς. Για παράδειγμα, σταχυολογώντας τις απόψεις των αλλοδαπών σε θέματα γειτονιάς, κοινωνικά κλο, όπως θα σταχυολογούσε τις απόψεις άλλων κατοίκων.



- > Ακρίβεια, ισορροπημένη παρουσίαση και διορθώσεις¹³.
- > Κριτική στάση προς την άκρα δεξιά και το ρατσισμό¹⁴.
- > Η πληροφόρηση δεν σταματά όταν κάποιος αφήνει κάτω το στυλό¹⁵.

Το 2007, τέλος, το Κέντρο Ισότητας Ευκαιριών δημοσίευσε στην ιστοσελίδα της ένα παιδαγωγικό λεξικό για χρήση των δημοσιογράφων¹⁶. Το λεξικό αυτό είναι αρκετά πλούσιο και καλύπτει όλες τις διαστάσεις της διαφορετικότητας. Περιέχει όχι μόνο ορισμούς αλλά και περιγραφή χαρακτηριστικών και περιεχομένου.

ΙΤΑΛΙΑ

Η Ιταλία, όπως και άλλες χώρες της Μεσογειακής Ευρώπης, μετατράπηκαν σε χώρες μετανάστευσης κατά την δεκαετία του 1990 – αρχικά με την μαζική είσοδο Αλβανών φυγάδων στις αρχές της δεκαετίας, άλλων μεταναστών από την Ανατολική Ευρώπη κατά την ίδια δεκαετία και, ολοένα και περισσότερο αλλοδαπών από την Αφρική και την Ασία μετά το 2000. Κατά την τελευταία δεκαετία, το ζήτημα της παρουσίας των αλλοδαπών απέκτησε έντονα χαρακτηριστικά πολιτικής και κοινωνικής αντιπαράθεσης (ακόμα και ένοπλες επιθέσεις) – τόσο σε ό, τι αφορά την είσοδο και αρχική διαμονή μεταναστών ή αιτούντων άσυλο (ιδίως στην νότια μεθόριο της χώρας και κυρίως στο νησί Lampedusa) και σε ό, τι αφορά την εν γένει παραμονή και ένταξή τους στην κοινωνία της χώρας. Η ολοένα αυξανόμενη αναφορά σε αλλοδαπούς, μετανάστες – νόμιμα ή παράνομα εισερχόμενους – και αιτούντες άσυλο από τον τύπο και τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης και η συχνά στρεβλή ή ανακριβής εικόνα που παρουσιάζονταν σε αυτά οδήγησε το 2007 την Ένωση Συντακτών

13. Είναι χρήσιμο να επεξηγούνται όροι που συχνά χρησιμοποιούνται και συχνότερα συγχέονται όπως «αλλοδαπός», «μετανάστης», «παράνομος», «αιτητής ασύλου» κλπ. οι ανακρίβειες που αφορούν σε αλλοδαπούς οφείλουν να διορθώνονται όπως και για ημεδαπούς.

14. Χωρίς προσφυγή σε λογοκρισία, θα ήταν σκόπιμο προδήλως ανακριβείς ρατσιστικές ή μισαλλόδοξες δηλώσεις να αναφέρουν την προέλευση και τα χαρακτηριστικά αυτών που τις κάνουν, καθώς και, ενδεχόμενα, διορθώσεις ή ανταπαντήσεις.

15. Ένα άρθρο ή μια πληροφορία δεν είναι απομονωμένη από το πλαίσιο – τη σελίδα της εφημερίδας ή τη σειρά της είδησης στην τηλεόραση, την φωτογραφία ή το οπτικό υλικό που τη συνοδεύει κλπ. Ο δημοσιογράφος οφείλει να μεριμνά ώστε να μην περνούν λάθος μηνύματα από τον τίτλο ή το οπτικό υλικό (π.χ. μια εικόνα γυναικών μουσουλμάνων με τσαντόρ ή νέων μεταναστών σε ομάδα έχει νόημα όταν το θέμα αφορά γυναίκες μουσουλμάνες ή νέους μετανάστες – και όχι όταν αφορά τον ξυλοδαρμό μιας γυναίκας ή την σύλληψη ενός νέου για κάποια адικηματική πράξη).

16. Το λεξικό βρίσκεται στην ιστοσελίδα <http://www.diversite.be/?action=onderdeel&onderdeel=182&titel=Lexique>



της χώρας (Ordine Nazionale dei Giornalisti Italiani) και την Εθνική Ομοσπονδία Ιταλικού Τύπου (Federazione Nazionale della Stampa Italiana) σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην σύνταξη και έγκριση ενός πρωτοκόλλου δεοντολογίας για ζητήματα σχετικά με τη μετανάστευση και το άσυλο¹⁷ με στόχο να παράσχει στους δημοσιογράφους κατευθυντήριες γραμμές και ώστε οι πληροφορίες σχετικά με αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες, θύματα εμπορίας ανθρώπων και μετανάστες να παρουσιάζονται με ισορροπημένο και εξαντλητικό τρόπο. Παράλληλα το πρωτόκολλο (που είναι γνωστό ως Χάρτης της Ρώμης) προβλέπει την ένταξη θεμάτων που αφορούν το άσυλο και τη μετανάστευση στα μαθήματα δημοσιογραφικής κατάρτισης των σχετικών σχολών και την σύσταση ενός ανεξάρτητου παρατηρητηρίου για την παρακολούθηση των σχετικών πληροφοριών.

Ο Χάρτης της Ρώμης που εγκρίθηκε στις 12 Ιουνίου 2008. Τα βασικά του στοιχεία είναι τήρηση της μέγιστης δυνατής προσοχής στο χειρισμό πληροφοριών για τους αιτητές, τους πρόσφυγες, τα θύματα εμπορίας και τους μετανάστες στην Ιταλία και αλλού, ιδίως δε:

> να υιοθετούν νομικά ενδεδειγμένους όρους πάντα με στόχο να επιτρέπουν στον αναγνώστη ή τον χρήστη την μεγαλύτερη δυνατή παρουσίαση των αντικειμενικών γεγονότων, αποφεύγοντας τη χρήση ανάρμοστων όρων.

> να αποφεύγουν τη διάδοση ανακριβών, συνοπτικών ή διαστρεβλωμένων πληροφοριών σχετικά με αιτητές, πρόσφυγες, θύματα εμπορίας και μετανάστες. [Οι δύο φορείς] εφιστούν την προσοχή όλων των δημοσιογράφων και ιδίως των υπευθύνων σύνταξης, στη ζημία που μπορούν να προκαλέσουν επιφανειακές και εσφαλμένες συμπεριφορές που ενδέχεται να δημιουργούν αδικαιολόγητες ανησυχίες και μέσω ανάρμοστου συσχετισμού ειδήσεων στους δέκτες της είδησης ή της υπηρεσίας και, κατ' αντανάκλαση στην αξιοπιστία ολόκληρης της δημοσιογραφικής κοινότητας.

> να προστατεύουν τους αιτητές, πρόσφυγες, θύματα εμπορίας και μετανάστες που αποφασίζουν να μιλήσουν σε δημοσιογράφους μεριμνώντας ώστε χρησιμοποιούν μέσα προστασίας της ταυτότητας και της εικόνας τους που δεν θα επιτρέπουν τον εντοπισμό των προσώπων αυτών και να την εκθέσουν έτσι σε κίνδυνο αντιποίνων κατά του ατόμου του ίδιου ή των οικείων του τόσο από τις αρχές της χώρας

17. "Protocollo deontologico concernente richiedenti asilo, rifugiati, vittime della tratta e migranti". Ο Χάρτης μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα της Ένωσης Συντακτών (<http://www.odg.it/content/carta-di-roma>).

προέλευσης όσο και από μη κρατικούς φορείς ή εγκληματικές οργανώσεις. Επιπλέον, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι όποιος προέρχεται από διαφορετικά κοινωνικά και πολιτιστικά περιβάλλοντα όπου ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης είναι περιορισμένος και περιχαρκαωμένος ενδέχεται να μην γνωρίζει τη δυναμική των μέσων και, συνεπώς, να μην είσαι σε θέση να αξιολογεί της συνέπειες της έκθεσης στα μέσα.

> Να ζητά τη γνώμη, στο μέτρο του δυνατού, ειδικών και ειδικευμένων οργανώσεων για το θέμα ώστε να μπορεί να προσφέρει στο κοινό την πληροφορία σε ένα σαφές και πλήρες πλαίσιο που λαμβάνει υπόψη και τα αίτια των φαινομένων.

Το ίδιο κείμενο περιλαμβάνει τις δεσμεύσεις των φορέων να προωθήσουν την ένταξη θεμάτων σχετικών με το άσυλο και τη μετανάστευση στην ύλη των σχολών δημοσιογραφίας και την περιοδική διοργάνωση σχετικών σεμιναρίων σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο, την διοργάνωση ενός δημοσιογραφικού βραβείου για την θετική παρουσίαση των αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών ενώ συνοδεύεται από ένα γλωσσάριο με στόχο την ορθή κατανόηση και παρουσίαση των βασικών όρων (αιτών, πρόσφυγας, μετανάστης, παράνομος μετανάστης κλπ.).

18. http://www.media-diversity.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=429&Itemid=9

ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Η ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης και ειδικά τα κράτη των Βαλκανίων είχαν μικρή εμπειρία και παρουσία αλλοδαπών (ακόμα δεν λιγότερο αιτητών και προσφύγων). Οι μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών, ωστόσο, ως συνέπεια των πολέμων της Γιουγκοσλαβίας δημιούργησε σημαντικές εντάσεις ανάμεσα στους ντόπιους και τους διωγμένους πληθυσμούς (πέραν των εντάσεων ανάμεσα στις διαφορετικές εθνότητες της περιοχής). Επίσης η σταδιακή μετατροπή των χωρών της περιοχής σε χώρες διέλευσης – ακόμα και εγκατάστασης – μεταναστών και, ολοένα και συχνότερα αιτητών – δημιούργησε ζητήματα στον τρόπο παρουσίασης των προσφύγων και αιτητών στα μέσα ενημέρωσης στην περιοχή. Το Ινστιτούτο Διαφορετικότητας στα Μέσα (Media Diversity Institute)¹⁸, ένα διεθνές ινστιτούτο που εργάζεται σε διεθνές επίπεδο για να ενθαρρύνει την υπεύθυνη κάλυψη της διαφορετικότητας και να μειώσει την εσκεμμένη ή όχι συμβολή του τύπου στην αύξηση των προκαταλήψεων, του μίσους και της μισαλλοδοξίας, συνέταξε, το 2002, ένα οδηγό για την παρουσίαση της διαφορετικότητας από τα μέσα των χωρών της Βαλκανικής¹⁹. Ο οδηγός περιέχει ειδικό τμήμα για τον τρόπο με τον οποίο τα διάφορα μέσα ενημέρωσης οφείλουν να παρουσιάζουν τους πρόσφυγες και εσωτερικά διωγμένα άτομα (άτομα, δηλαδή, που έχουν διωχθεί από τις εστίες τους αλλά έχουν μετακινηθεί σε άλλο τμήμα της χώρας τους και όχι σε άλλη χώρα). Μεταξύ των προτάσεων περιλαμβάνονται:

- > Η εξέταση του τρόπου παρουσίασης των προσφύγων από τα μέσα. Για παράδειγμα, ο πρόσφυγας παρουσιάζεται μόνο σε ρεπορτάζ για εγκληματικότητα; Αναφέρονται περιπτώσεις όπου κάποιος πρόσφυγας έχει πετύχει να βελτιώσει τη ζωή τους και να προχωρήσει; Έχουν διαπιστωθεί ρεπορτάζ όπου πολιτικοί ή κάτοικοι μιας περιοχής καταγγέλλουν προβλήματα με πρόσφυγες, χωρίς να έχει ζητηθεί από τους τελευταίους να ανταπαντήσουν;
- > Είναι γεγονός ότι συχνά η κάλυψη των μεταναστών εστιάζεται στην εγκληματικότητα; Όταν συμβαίνει κάτι τέτοιο, το ρεπορτάζ εξετάζει και το πλαίσιο (π.χ. το ποσοστό ανεργίας μεταξύ των αιτητών ή προσφύγων); Χωρίς να χρειάζεται να παρουσιάζει δικαιολογίες για μια εγκ-

19. David Tuller: "reporting diversity manual". Ο οδηγός εκδόθηκε στα αγγλικά και σε οκτώ εθνικές εκδόσεις. Η αγγλική του έκδοση μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα <http://www.media-diversity.org/en/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Balkan%20%5BEN%5D.pdf>

κληματική πράξη, ο δημοσιογράφος μπορεί να προσπαθεί να περιγράψει και την απελπισία μέσα στην οποία ζει ένας πρόσφυγας.

> Σπάνια οι δημοσιογράφοι περνούν ένα διάστημα σε κέντρο υποδοχής ή διαμονής αιτητών ή προσφύγων ή σε άτυπους καταυλισμούς. Θα ήταν σκόπιμο να υπάρχουν περισσότερα άρθρα από δημοσιογράφους που έχουν ζήσει την πραγματικότητα των κέντρων αυτών με περιγραφή των χώρων διαβίωσης, ύπνου, του φαγητού κλπ.

> Η μεγάλη σημασία της επαφής του δημοσιογράφου με τις τοπικές ή διεθνείς ΜΚΟ που ασχολούνται με τους πρόσφυγες για να μάθει τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες μιας συγκεκριμένης περιοχής.

Το τμήμα αυτό περιέχει και μελέτες περιπτώσεων (case studies) με συγκεκριμένα άρθρα από τον τύπο της περιοχής και την παρουσίαση των προβληματικών στοιχείων στα άρθρα αυτά.



ΙΣΠΑΝΙΑ

Η Ισπανία δεν διαθέτει ειδικό κώδικα για την παρουσίαση ειδήσεων σχετικά με μετανάστες ή πρόσφυγες, ο γενικός, ωστόσο, κώδικας δεοντολογίας²⁰ της ομοσπονδίας δημοσιογραφικών ενώσεων της χώρας (FEDERACIÓN DE ASOCIACIONES DE PERIODISTAS DE ESPAÑA – FAPE) είναι αρκετά λεπτομερής και αναφέρει, στο άρθρο 7, μεταξύ άλλων ότι:

«Ο δημοσιογράφος επιδεικνύει ιδιαίτερο επαγγελματικό ζήλο στο σεβασμό των δικαιωμάτων των πλέον ευάλωτων και όσων υφίστανται διακρίσεις. Για το λόγο αυτό δείχνει ιδιαίτερη ευαισθησία στις περιπτώσεις παροχής πληροφοριών και θέσεων με περιεχόμενο που ενδέχεται να οδηγήσει σε διακριτική συμπεριφορά ή να παρακινήσει σε βία ή εξευτελιστικές πρακτικές. Ως εκ τούτου οφείλει να απέχει από τη χρήση φράσεων που δείχνουν προκατάληψη ή διάθεση μείωσης όταν αναφέρονται στη φυλή, το χρώμα του δέρματος, τη θρησκεία, τη κοινωνική προέλευση... κάποιου, να μην δημοσιεύει τα χαρακτηριστικά αυτά εκτός αν έχουν άμεση σχέση με την είδηση, και εν γένει να αποφεύγει προσβλητικές εκφράσεις ή εκφράσεις που ενδέχεται να βλάψουν την προσωπικότητα και την ακεραιότητα των ατόμων».

20. Ο κώδικας μπορεί να αναγασθεί στην ιστοσελίδα, <http://www.fape.es/ptr/vista/vptr002/post.html?D.k=897505>



II. Καλές Πρακτικές

I. Το περιοδικό “Respect”

Το μηνιαίο αυτό περιοδικό²¹ εκδίδεται στο Παρίσι εδώ και τρία περίπου χρόνια από μια ομάδα δημοσιογράφων που θεωρούσαν ότι ο τύπος παρουσίαζε με μεροληπτικό τρόπο τη ζωή και τα χαρακτηριστικά των νέων που προέρχονταν από τη μετανάστευση. Η ίδρυση του περιοδικού είχε ως στόχο να βγάλουν τους νέους μετανάστες – και γενικότερα, τους νέους που θεωρούνταν ότι βρίσκονταν στο περιθώριο από τη δημοσιογραφική αφάνεια και να τους δώσουν χώρο και λόγο. Το περιοδικό, του οποίου οι συντάκτες είναι εξίσου διαφορετικοί με τα θέματα που καλύπτουν, έχει πολυτελές lay-out και περιεχόμενο και προσπαθεί να καταπολεμήσει το στερεότυπο ότι οι νέοι και ιδίως οι νέοι που προέρχονται από μειονοτικές ομάδες διαβάζουν μόνο φτηνά περιοδικά. Το Respect Magazine δρα ως διαμεσολαβητής μεταξύ των υπο-εκπροσωπούμενων μειονοτήτων και των μέσων ενημέρωσης αλλά και του ευρέος κοινού. Παρουσιάζοντας τους ανθρώπους που συχνά η πλειονότητα θεωρεί ως προβληματικούς (νέους από την περιφέρεια των μεγάλων πόλεων, μετανάστες, πρόσφυγες) με την οπτική της καθημερινότητας (όταν γράφουν, για παράδειγμα, για θέματα τέχνης ή μόδας), το περιοδικό ανοίγει την πόρτα για μεγαλύτερη αποδοχή, κατανόηση και εν τέλει ένταξη του διαφορετικού στην καθημερινή ζωή.



2. Η στήλη «Italia vista dai nuovi italiani» του ιταλικού περιοδικού «Internazionale»

Το εβδομαδιαίο αυτό πολιτικό και πολιτιστικό περιοδικό²² υιοθέτησε, μετά από πρωτοβουλία ομάδας δημοσιογράφων του, την ιδέα να στήσει ένα φύλλο του με συγγραφείς και εκπροσώπους μεταναστών. Ωστόσο, αντί όπως

συνηθίζεται, να τους ζητηθεί να γράψουν για τη μετανάστευση και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην Ιταλία, τους ζήτησαν να γράψουν για όλες τις διαστάσεις της ιταλικής ζωής (πολιτική, τέχνη και πολιτισμό, κοινωνία κλπ.) παρουσιάζοντας με τον τρόπο αυτό τη δική τους, εναλλακτική, οπτική για τα τρέχοντα θέματα της Ιταλίας. Η πρώτη αυτή προσπάθεια έφερε κοντά 15 μετανάστες συγγραφείς (από τους οποίους 7 ήταν γυναίκες) που έγραψαν για διαφορετικά θέματα δίνοντας τη δική τους εικόνα της ζωής στη χώρα. Με τον τρόπο αυτό, αντί να γράψει απλώς για τη μετανάστευση, το περιοδικό έδωσε στους μετανάστες μια πλατφόρμα για να εκφράσουν τις δικές τους προσωπικές εμπειρίες της ζωής στη χώρα και τη δική τους προσωπική ανάγνωση της Ιταλίας. Το πείραμα είχε επιτυχία και το «Internazionale» διατηρεί τη στήλη αυτή και καλεί τακτικά μετανάστες να συνεισφέρουν σε αυτή. Η πρωτοβουλία αυτή απεγκλώβισε τους μετανάστες από την απλή ανάλυση θεμάτων που αφορούν μόνο τη μετανάστευση και τους ενέταξε σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ενεργών μελών της ιταλικής κοινωνίας με ικανότητα και δυνατότητα να γράφουν και να κρίνουν όλα τα θέματα που ενδιαφέρουν τον κάτοικο της χώρας.

21 . <http://www.respectmag.com>.

22. www.internazionale.it

III. Εγχειρίδια και Οδηγοί

I. Η έκθεση «The RAM Report»

The RAM Report: campaigning for fair and accurate coverage of refugees and asylum seekers²³. Rich Cookson & Mike Jempson (eds.). Media-Wise, ISBN 0-954762-4-5).

Η εκστρατεία του RAM Project που ξεκίνησε το 1999 είχε ως στόχο να παράσχει πιο δίκαια και ακριβή κάλυψη των προσφύγων και αιτητών ασύλου στα μέσα ενημέρωσης. Το RAM Report περιλαμβάνει, πέραν του ιστορικού τμήματος για την πορεία του RAM Project, και ένα οδηγό για τις διάφορες μειονοτικές ή άλλες ομάδες με στόχο τη βελτίωση της παρουσίας τους και την καλύτερη παρουσίαση των θέσεών τους στα μέσα. Ο οδηγός αυτός παρέχει επίσης ιδέες σε μέσα ενημέρωσης για την πιο σωστή και ακριβή παρουσίαση θεμάτων που αφορούν αιτητής ή πρόσφυγες στα ΜΜΕ.

2. “A Diversity Toolkit for factual programmes in public service television”²⁴.

F.R.A. – Fundamental Rights Agency και E.B.U. (European Broadcasting Union). 2008.

Το εγχειρίδιο αυτό εκδόθηκε από την Υπηρεσία Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (F.R.A. – Fundamental Rights Agency) της Ευρωπαϊκής Ένωσης και απευθύνεται σε εκδότες και δημοσιογράφους ειδήσεων ή ρεπορτάζ κατά βάση της δημόσιας τηλεόρασης – μπορεί, ωστόσο να χρησιμοποιηθεί και από άλλους κλάδους της ενημέρωσης. Είναι διαιρεμένο σε έξι τμήματα που αφορούν θέματα δεοντολογίας σχετικά με την παρουσίαση εθνικών ή άλλων μειονοτήτων (Ισορροπημένη παρουσίαση, έλεγχος των γεγονότων, ποιόν βλέπουμε, ποιος επιλέγει τα θέματα, ας μπούμε λίγο περισσότερο σε βάθος και πες το όπως είναι), περιέχει παραδείγματα καλών πρακτικών σε ειδήσεις και ρεπορτάζ

23. Η έκθεση μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα του Mediawise Trust. http://www.mediawise.org.uk/display_page.php?id=857. Το Mediawise Trust είναι ένα ίδρυμα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα στο οποίο μετέχουν δημοσιογράφοι, νομικοί και άλλοι και ασχολείται με την δεοντολογική παρουσίαση των ειδήσεων στα ΜΜΕ.

24. Το εγχειρίδιο μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα της Υπηρεσίας http://fra.europa.eu/fra-Website/attachments/media-toolkit-documentation_en.pdf.

από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες ενώ αναφέρει και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σε ορισμένες περιπτώσεις οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι όταν οφείλουν να κάνουν επιλογές στον τρόπο και χρόνο παρουσίασης της είδησης.

3. Media4diversity study²⁵. European Commission. 2009.

Η μελέτη που ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2009 παρουσιάζει τις βέλτιστες πρακτικές για την παρουσίαση της διαφορετικότητας στα κράτη μέλη της Ε.Ε. και του ΕΟΧ. Δεν αναφέρεται μόνο στην βελτίωση της παρουσίας της διαφορετικότητας στον τύπο, αλλά καλύπτει και άλλους τομείς – τη παραγωγή προγραμμάτων, την απασχόληση, την κατάρτιση, τη δημιουργία σχέσεων συνεργασίας και δικτύων και την ενίσχυση των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών.

25. Η μελέτη μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα <http://www.media4diversity.eu/en/content/media4diversity-publication-available-online>

IV. ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Όταν τα μέσα αναφέρονται στις ομάδες μεταναστών και προσφύγων είναι σημαντικό να χρησιμοποιούνται σωστά οι διάφοροι όροι.

Τι είναι ο πρόσφυγας

Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για τη Νομική Κατάσταση των Προσφύγων που έχει κυρώσει η Κύπρος πρόσφυγας είναι κάθε πρόσωπο που λόγω «δικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύει της προστασίας της χώρας ταύτης».

Ένας πρόσφυγας δεν επαναπροωθείται, δηλαδή δεν μπορεί να επιστραφεί στην χώρα καταγωγής του.

Ο πρόσφυγας μπορεί να έχει εισέλθει νόμιμα ή παράνομα στην χώρα. Ωστόσο, το άρθρο 31 της Σύμβασης της Γενεύης αναφέρει ότι τα κράτη «δεν θα επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις εις πρόσφυγας λόγω παρανόμου εισόδου ή διαμονής, εάν ούτοι προερχόμενοι απ' ευθείας εκ χώρας ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών ηπειλείτο...έρχονται ή ευρίσκονται ήδη επί του εδάφους αυτών άνευ αδείας» εφόσον παρουσιαστούν αμελλητί στις αρχές και δώσουν επαρκείς εξηγήσεις για την παράνομη είσοδο ή διαμονή τους στη χώρα.

Ποιος είναι ο αιτητής ασύλου

Σύμφωνα με τον νόμο περί Προσφύγων, αιτητής είναι ένας αλλοδαπός που έχει υποβάλει αίτηση ασύλου, η ιδιότητα δε αυτή ισχύει μέχρι την λήψη τελικής απόφασης σε σχέση με την αίτηση αυτή.

Ο αιτητής έχει επίσης το δικαίωμα να παραμείνει στη χώρα όπου υποβάλει αίτημα ασύλου για όσο διάστημα το αίτημά του αυτό δεν έχει κριθεί και δεν μπορεί να απελαθεί στην χώρα καταγωγής του. Εφόσον το αίτημά του απορριφθεί, ο συγκεκριμένος αλλοδαπός μπορεί να απελαθεί στη χώρα καταγωγής ή μόνιμης διαμονής του.

Από τη στιγμή που κάποιος ζητά άσυλο στην Κύπρο, ανεξάρτητα από το αν μπήκε παράνομα στο έδαφος της Δημοκρατίας ή όχι, έχει δικαίωμα να παραμείνει στη Δημοκρατία.

Τι σημαίνει συμπληρωματική προστασία

Συμπληρωματική προστασία αναγνωρίζεται σε έναν αιτητή που δεν αναγνωρίζεται ως πρόσφυγας αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστευτεί ότι αν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως θανατική ποινή, βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία ή παραβίαση ανθρωπίνου δικαιώματος τόσο σοβαρή που να ενεργοποιεί τις διεθνείς υποχρεώσεις της Κύπρου.

Η συμπληρωματική προστασία υπάρχει για να καλύπτει περιπτώσεις όπου ο αιτητής δεν είναι πρόσφυγας αλλά δεν μπορεί να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του γιατί, παραδείγματος χάρη, η χώρα αυτή βιώνει εμφύλιο πόλεμο ή γενικευμένη κατάσταση βίας και η επιστροφή του εκεί ενδέχεται να προκαλέσει το θάνατο ή τη σοβαρή βλάβη του. Συμπληρωματική προστασία χορηγείται επίσης σε αλλοδαπούς που κινδυνεύουν να υποστούν θανατική ποινή ή βασανιστήρια εφόσον επιστραφούν στην χώρα καταγωγής τους.

Η συμπληρωματική προστασία υπάρχει για να καλύπτει περιπτώσεις όπου ο αιτητής δεν είναι πρόσφυγας αλλά δεν μπορεί να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του γιατί, παραδείγματος χάρη, η χώρα αυτή βιώνει εμφύλιο πόλεμο ή γενικευμένη κατάσταση βίας και η επιστροφή του εκεί ενδέχεται να προκαλέσει το θάνατο ή τη σοβαρή βλάβη του. Συμπληρωματική προστασία χορηγείται επίσης σε αλλοδαπούς που κινδυνεύουν να υποστούν θανατική ποινή ή βασανιστήρια εφόσον επιστραφούν στην χώρα καταγωγής τους.

Τι είναι ο μετανάστης;

Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, μετανάστης είναι το άτομο που διαμένει για τουλάχιστον 6 μήνες μακριά από τον συνήθη τόπο κατοικίας του. Στην περίπτωση που ο μετανάστης βρίσκεται εκτός συνόρων της χώρας του λέγεται εξωτερικός ή διεθνής μετανάστης. Πρόκειται δηλαδή για ένα άτομο που εγκαταλείπει τη χώρα του οικιοθελώς, με σκοπό να εγκατασταθεί σε άλλη χώρα για προσωπικούς, οικογενειακούς ή οι-

κονομικούς λόγους και, ως εκ τούτου, ονομάζεται και οικονομικός μετανάστης (ο ορισμός αυτός ωστόσο δεν έχει νομικό χαρακτήρα).

Ένας μετανάστης μπορεί να εισέλθει σε μια χώρα είτε νόμιμα είτε παράνομα είτε να εισέλθει νόμιμα αλλά να παραμείνει για περισσότερο διάστημα από όσο δικαιούται. Ανάλογα γίνεται λόγος για νόμιμο ή παράνομο μετανάστη. Ο όρος «λαθρομετανάστης» που συχνά χρησιμοποιείται ταυτίζεται με τον μετανάστη που εισέρχεται παράνομα σε μια χώρα αλλά δεν είναι νομικός όρος.

Υπάρχει σχέση ανάμεσα σε μετανάστες και πρόσφυγες;

Και οι δυο ομάδες ανήκουν στην γενική κατηγορία των ανθρώπων που εγκαταλείπουν τη πατρίδα τους. Διαφέρουν ωστόσο στους λόγους. Ο πρόσφυγας φεύγει γιατί κινδυνεύει να υποστεί ή υφίσταται δίωξη ενώ ο μετανάστης φεύγει κυρίως για να βελτιώσει την προσωπική του κατάσταση.

Η επιδείνωση ωστόσο της διεθνούς πολιτικής και οικονομικής κατάστασης τις τελευταίες δεκαετίες οδήγησε σε αυξανόμενη ανάμιξη των δύο ομάδων (τα λεγόμενα μικτά ρεύματα). Ένας μετανάστης, υπό προϋποθέσεις (για παράδειγμα, αν ο οικονομικός λόγος που τον οδήγησε στην αναχώρηση από την πατρίδα του σχετιζόταν με γενικευμένες πράξεις βίας εκεί ή με διώξεις εναντίον του) και εφόσον υποβάλει αίτημα ασύλου, μπορεί να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας.

Ωστόσο η προστασία που παρέχεται σε μετανάστες είναι πιο περιορισμένη από αυτήν που παρέχεται σε πρόσφυγες και (προσωρινά) σε αιτητές. Ο μετανάστης δεν προστατεύεται από την απέλαση ή επιστροφή στην χώρα καταγωγής του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

A. Σύσταση Νο 1768 (2006), της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης

Recommendation 1768 (2006)¹

The image of asylum seekers, migrants and refugees in the media

1. European history is strongly characterised by both emigration and immigration within and outside Europe. According to the International Organization for Migration, there are approximately 33 million migrants in Europe. This figure will continue to rise as Europe remains a destination of choice for migrants, asylum seekers and refugees; furthermore, Europe will need greater numbers of migrants to fill empty jobs and counterbalance declining fertility rates.

2. Many of these migrants, asylum seekers and refugees, from within and outside of Europe, will remain in Europe, thus contributing to cultural diversity whilst also making an important economic contribution to European society.

3. Their integration poses a challenge, both for the individuals concerned and for society as a whole. One of the obstacles to this integration is the hostility and xenophobia prevalent in certain parts of society, arising from fears fed by populist beliefs that Europe is being overwhelmed by migrants, asylum seekers and refugees. Other common fears are that they take jobs away from nationals, contribute to rising criminality and pose a terrorist threat. Another obstacle to integration is the lack of information on the integration process for migrants, asylum seekers and refugees, as well as a misreading or misunderstanding of the process and what it entails.

4. The Parliamentary Assembly recognises the essential role of freedom of expression in a democratic society and reaffirms its profound commitment to this right outlined in Article 10 of the European Convention on Human Rights (ETS No. 5). In its Resolution 1510 (2006) on freedom of expression and respect for religious beliefs, the Assembly confirmed that “freedom of expression should not be further restricted to meet increasing sensitivities of certain religious groups”.

1. Assembly debate on 5 October 2006 (30th Sitting) (see Doc. 11011, report of the Committee on Migration, Refugees and Population, rapporteur: Mrs de Zulueta).

Text adopted by the Assembly on 5 October 2006 (30th Sitting).

5. The media plays an essential role in ensuring that issues linked to migration, refugees and asylum are portrayed in a fair and balanced way. It is therefore the media’s responsibility to also reflect the positive contribution to society made by these persons, and to protect them from negative stereotyping. It is also important that media professionals among the migrants and asylum seekers represent their communities in the media, and that their views, and issues of interest to them and concerning them, be reflected in the media.

6. The Assembly has already expressed concern about the portrayal of migrants and ethnic minorities in the media in its Recommendation 1277 (1995) on migrants, ethnic minorities and media. Since this recommendation was adopted, the Council of Europe has taken major steps to tackle issues of racism and intolerance, including in the media. Noteworthy in this respect has been the ongoing work of the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) and the adoption of two important recommendations of the Committee of Ministers, namely Recommendation No. R (97) 20 on “hate speech” and Recommendation No. R (97) 21 on the media and the promotion of a culture of tolerance.

7. The Assembly considers that the fight against racism, discrimination and every form of intolerance requires the constant vigilance of the Council of Europe and that the media, supported by member states, plays an essential role in this fight.

8. The Assembly therefore recommends that the Committee of Ministers:

8.1. invite the Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMC) to examine and make recommendations on the operation and functioning of media complaints procedures and media complaints bodies established in member states, taking into account any difficulties faced by individuals and groups affected by statements in the media to obtain redress through these mechanisms;

8.2. provide full support and adequate resources for ECRI to carry out its important monitoring work on racism and intolerance, and invites it to:

8.2.1. pay particular attention to the legislation and policy in member states impacting on racism and intolerance in the media;

8.2.2. carry out a media watch study, reporting on xenophobia, racism and intolerance in the media;

8.2.3. prepare a report on the effectiveness of legislation prohibiting incitement to hatred;

8.3. promote, through the Eurimages Fund and the European Convention on Cinematographic Co-Production (ETS No. 147), the production of films dealing with issues relevant to migrants, refugees and asylum seekers and produced by persons coming from these groups;

8.4. invite the member states of the Council of Europe to:

8.4.1. ensure the protection of freedom of expression in conformity with Article 10 of the European Convention on Human Rights;

8.4.2. adopt and implement legislation prohibiting incitement to hatred, violence or discrimination where this is lacking, and enforce such legislation where it exists;

8.4.3. adopt and implement penal legislation against, inter alia, the public dissemination or public distribution, or the production or storage of material with a racist content or purpose, and also to adopt and implement legislation penalising leaders of groups promoting racism, and suppress public financing of organisations carrying out or supporting such activities;

8.4.4. ensure that legislation is adopted and implemented in member states to prevent excessive media concentrations, which pose a threat to quality, pluralism and diversity in the media;

8.4.5. sign and ratify, where this has not already been done, the European Convention on Transfrontier Television (ETS No. 132);

8.4.6. sign and ratify, where this has not already been done, the Convention on Cybercrime (ETS No. 185) and the Additional Protocol to the Convention on Cybercrime concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems (ETS No. 189);

8.4.7. urge all democratic political parties to adopt or reaffirm the Charter of European Political Parties for a Non-Racist Society;

8.5. invite the media to:

8.5.1. adopt, in so far as they have not already done so, codes of conduct laying down the ethical principles that should guide the work of their professionals;

8.5.2. supplement media codes of conduct, by drawing up guidelines to tackle particular challenges for the media, such as avoiding the stereotyping of migrants, asylum seekers and refugees, and avoiding anti-Semitism, anti-Christianism, Islamophobia, anti-Gypsyism and other forms of intolerance;

8.5.3. negotiate conscience clauses in contracts for media professionals, allowing reporters and journalists to refuse to produce reports on materials that they feel would be in breach of ethical commitments;

8.5.4. establish national complaints procedures to investigate, inter alia, complaints about media materials that foster intolerant, racist or xenophobic attitudes towards migrants, asylum seekers or refugees, and provide effective remedies where complaints are upheld;

8.5.5. obtain consent from refugees or asylum seekers prior to using information or images which may identify their status as refugees or asylum seekers;

8.5.6. refrain from revealing the ethnic origin or nationality of migrants, asylum seekers or refugees when arrested or convicted of crimes where such information is irrelevant;

8.6. invite member states of the Council of Europe and the media to:

8.6.1. encourage the employment of migrants and refugees in the media, including through the provision of specialised training programmes for persons belonging to these groups;

8.6.2. facilitate, fund and encourage the training and sensitisation of media professionals to issues linked with multiculturalism, pluralism and the importance of tolerance, integration and equality for all;

8.6.3. provide backing and support, including financial support, for national and European competitions and prizes for media professionals who contribute to the fight against racism and intolerance and promote a fair and balanced portrayal of migrants, asylum seekers and refugees in the media;

8.6.4. promote and subsidise the production and broadcasting of programmes for and by migrants and refugees, including in their own languages, as well as promote the visibility of migrants and refugees in society by their inclusion in mainstream television programmes and at peak viewing times;

8.6.5. enhance the role of local media as a means of promoting the integration and acceptance of migrants, refugees and asylum seekers in the communities in which they live;

8.6.6. encourage youth and media to work together to promote awareness of the multicultural and pluralistic dimension of European societies, as well as the importance of tolerance, integration and equality for all.

B. Κατευθυντήριες Αρχές της Εθνικής Ένωσης Δημοσιογράφων (Ηνωμένου Βασιλείου και Ιρλανδίας)

NUJ guidelines on race reporting

Guidelines ratified by the National Union of Journalists (UK and Ireland) for all its members to follow when dealing with race relations subjects.

Statement on race reporting

1. The NUJ believes that the development of racist attitudes and the growth of fascist parties pose a threat to democracy, the rights of trade union organisations, a free press and the development of social harmony and well-being.

2. The NUJ believes that its members cannot avoid a measure of responsibility in fighting the evil of racism as expressed through the mass media.

3. The NUJ reaffirms its total opposition to censorship but equally reaffirms its belief that press freedom must be conditioned by responsibility and an acknowledgement by all media workers of the need not to allow press freedom to be abused to slander a section of the community or to promote the evil of racism.

4. The NUJ believes the methods and lies of the racists should be publicly and vigorously exposed.

5. The NUJ believes that newspapers and magazines should not originate material which encourages discrimination on grounds of race or colour, as expressed in the NUJ's rule book and code of conduct.

6. The NUJ recognises the right of members to withhold their labour on grounds of conscience where employers are providing a platform for racist propaganda.

7. The NUJ believes that editors should ensure that coverage of race stories should be placed in a balanced context.

8. The NUJ will continue to monitor the development of media coverage in this area and give support to members seeking to enforce the above aims.

Race reporting

Only mention someone's race if it is strictly relevant. Check to make sure you have it right. Would you mention race if the person was white?

Do not sensationalise race relations issues; it harms black people and it could harm you.

Think carefully about the words you use. Words which were once in common usage are now considered offensive, e.g. half-caste and coloured. Use mixed-race and black instead. Black can cover people of Arab, Asian, Chinese and African origin. Ask people how they define themselves.

Immigrant is often used as a term of abuse. Do not use it unless the person really is an immigrant. Most black people in Britain were born here and most immigrants are white.

Do not make assumptions about a person's cultural background - whether it is their name or religious detail. Ask them or where it is not possible check with the local race equality council.

Investigate the treatment of black people in education, health, employment and housing. Do not forget travellers and gypsies. Cover their lives and concerns. Seek the views of their representatives.

Remember that black communities are culturally diverse. Get a full and correct view from representative organisations.

Press for equal opportunities for employment for black staff.

Be wary of disinformation. Just because a source is traditional does not mean it is accurate.

Reporting racist organisations

When interviewing representatives of racist organisations or reporting meetings or statements or claims, journalists should carefully check all reports for accuracy and seek rebutting or opposing comments. The anti-social nature of such views should be exposed.

Do not sensationalise by reports, photographs, film or presentation the activities of racist organisations.

Seek to publish or broadcast material exposing the myths and lies of racist organisations and their anti-social behaviour.

Do not allow the letters column or 'phone-in' programmes to be used to spread racial hatred in whatever guise.

Guidelines on travellers

Only mention the word gypsy or traveller if strictly relevant and accurate.

Give balanced reports, seeking travellers' views as well as those of others, consulting the local travellers where possible.

Resist the temptation to sensationalise issues involving travellers, especially in their relations with settled communities over issues such as housing and settlement programmes and schooling.

Try to give wide coverage to travellers' lives and the problems they face.

Strive to promote the realisation that the travellers' community is comprised of full citizens of Great Britain and Ireland whose civil rights are seldom adequately vindicated, who often suffer much hurt and damage through misuse by the media and who have a right to have their special contributions to Irish and British life, especially in music and craft work and other cultural activities, properly acknowledged and reported.

Γ. Συστάσεις ως προς την ενημέρωση για θέματα σχετικά με τη μετανάστευση της Επαγγελματικής Ένωσης Δημοσιογράφων του Βελγίου

RECOMMANDATIONS EN MATIÈRE D'INFORMATION RELATIVE AUX PERSONNES ISSUES DE L'IMMIGRATION

I. NE MENTIONNER LA NATIONALITÉ, LE PAYS D'ORIGINE, L'APPARTENANCE ETHNIQUE, LA COULEUR DE LA PEAU, LA RELIGION OU LA CULTURE QUE SI CES INFORMATIONS SONT PERTINENTES

Hors de tout contexte, la nationalité, la couleur de la peau, la religion, etc. d'une personne constituent des informations neutres et inoffensives. Mais lorsque ces informations prennent place dans un contexte social précis, elles sont souvent associées à des jugements de valeur ou parfois des préjugés.

C'est particulièrement vrai en matière de compte rendu de délits et judiciaires. En rapportant ces informations, l'article peut - parfois sans le vouloir - confirmer, voire renforcer les préjugés existants.

Dans la pratique, il semble que ces informations ne servent qu'à attirer l'attention du lecteur, surtout lorsqu'elles figurent dans le titre ou la légende des photos. Par ailleurs, les personnes issues de l'immigration paraissent condamnées à traîner cette typologie comme un boulet. On a en effet tendance à rappeler un peu vite que le voleur, belge d'origine immigrée, naturalisé de longue date, est né en Turquie.

Recommandation: ne mentionner la nationalité, le pays d'origine, la religion, etc. de la personne concernée que lorsque ces informations sont pertinentes dans le cadre de l'article en question.

Dans le cas d'un drame familial, le titre "A.B., un Algérien, tue son exconcubine" n'est pas pertinent lorsque la nationalité du délinquant est étrangère aux faits proprement dits. Par contre, le titre "Une musulmane s'en prend à une catholique" est pertinent car il s'agit ici d'un conflit à caractère religieux. (Le sensationnalisme du titre fait l'objet d'une autre recommandation.)

Si ces informations sont jugées pertinentes, le corps de l'article doit montrer clairement en quoi elles le sont. Une manière de tester cette pertinence consiste à remplacer les termes cités par des "homologues" ou par des informations relatives à des autochtones, par exemple, remplacer "musulman" par "catholique", "noir" par "blanc", "né en Algérie" par "né en France". En règle générale, pour décider s'il est utile ou non de donner certaines informations, il faut tenir compte de deux facteurs : le dommage causé à l'article si ces informations ne sont pas données et le dommage causé à l'intéressé si elles le sont. Dans le cas précis des comptes rendus judiciaires, nous recommandons de suivre les directives données par l'AGJPB dans sa publication Aide mémoire de la Presse Judiciaire.

2. EVITER LES GÉNÉRALISATIONS ET LES MANICHÉISMES INJUSTIFIÉS

2.1. On peut difficilement considérer la population belge comme un groupe homogène. Il en va de même pour les personnes issues de l'immigration résidant en Belgique. Pourtant, les informations les concernant font souvent appel à des termes tels que "les maghrébins", "les jeunes immigrés", "les Turcs", "les Marocains" ..., ce qui laisse entendre que la population allochtone constitue un groupe homogène et qu'il suffit d'en connaître un seul individu pour connaître le groupe entier... Et le juger comme tel.

Force est de constater que ces généralisations sont monnaie courante dans les comptes rendus de délits. On apprend que "les étrangers sont responsables de la recrudescence du chômage et de la criminalité". Ou encore que "les principaux auteurs de troubles sont une fois encore des jeunes et des étrangers".

Recommandation: nuancer correctement les articles relatifs aux personnes issues de l'immigration.

Ceci peut se faire en précisant, par exemple, que ce qui a été dit en termes généraux n'est pas nécessairement valable pour tous. Ou que tous les immigrés ne sont pas du même avis. Dans un reportage sur les femmes musulmanes, il est peut-être utile de préciser, par exemple, qu'elles ne portent pas toutes le tchador, même si c'est l'image dominante qu'on véhicule à leur propos.

2.2 Certaines informations sont parfois rédigées explicitement dans une perspective "nous-eux". Une phrase comme "Les migrants doivent apprendre notre langue", par exemple, est manifestement signée par un journaliste autochtone. Des termes comme "notre culture", "nos coutumes" ont pour effet de creuser le fossé plutôt que de le combler. La juxtaposition de termes tels que "habitants du quartier et immigrés" est très discutable.

Recommandation: éviter le plus possible les polarisations de ce genre.

Mieux vaut écrire "Les immigrés doivent apprendre le français" que "Les immigrés doivent apprendre notre langue". En ce qui concerne l'opposition "habitants du quartier et immigrés", notons que les immigrés habitent eux aussi le quartier. Enfin, il est préférable d'insister sur les ressemblances que sur les différences. C'est là tout le défi.

3. EVITER DE CRÉER INUTILEMENT DES PROBLÈMES ET DE DRAMATISER

Lorsque les médias parlent des personnes issues de l'immigration, c'est généralement pour évoquer un sujet qui les concerne directement. S'il est question de migrants au journal télévisé ou dans la presse, c'est souvent pour signaler un problème. Les métaphores pernicieuses sont légion, notamment dans les informations diffusées sur les demandeurs d'asile. Il n'est pas rare d'entendre parler de "flot", d'"afflux" ou encore "du danger d'être submergé".

Le résultat est double. D'une part, on est conforté dans l'idée que la personne issue de l'immigration, en tant qu'"étranger", n'a droit à la parole que si elle est directement concernée. D'autre part, le téléspectateur et le lecteur risquent d'associer systématiquement immigrés et "problèmes" - amalgame qui débouche inévitablement sur le concept "problème de l'immigration". Il faut garder à l'esprit que de nombreux autochtones ne sont pas personnellement en contact avec des immigrés et ne peuvent donc pas relativiser l'image d'"individus à problèmes" qu'en donnent souvent les médias.

3.1

Recommandation: les médias pourraient parler plus souvent des personnes issues de l'immigration dans des situations "normales" pour qu'elles soient considérées comme des citoyens "normaux".

Les autochtones sont, eux aussi, surpris par les tempêtes de neige, courent les soldes, ont une opinion sur l'affaire Agusta et participent aux manifestations syndicales. Il existe des intellectuels autochtones, susceptibles d'intervenir avec à-propos comme experts. Pourquoi seraient-ils uniquement confinés à des rôles de figurants dans la énième analyse de "leurs problèmes" par les autochtones ...

3.2

Autre recommandation: les médias pourraient parler des immigrés d'une façon plus positive.

Ce ne sont pas les occasions qui manquent. Les médias doivent bien se rendre compte que chaque sujet placé sous les feux de l'actualité est grossi et amplifié. On est donc en droit de se demander s'il convient de comparer la moindre bagarre de quartier aux émeutes de Forest en 1991. Quoi qu'il en soit, toute information mérite d'être explicitée et resituée dans son contexte pour qu'elle soit comprise le mieux possible. Au-delà du "qui, quoi et où", les sujets d'actualité doivent répondre, dans toute la mesure du possible, au "comment" et au "pourquoi".

4. EXACTITUDE, EQUILIBRE ET RECTIFICATIONS

4.1 La concision des informations et la rapidité de leur diffusion sont souvent en contradiction avec la minutie et la précision. Ce risque existe pour toutes les informations. Les délais, le temps ou l'espace limité dont on dispose ne permettent pas toujours de respecter la règle du débat contradictoire. Dans les informations concernant les personnes issues de l'immigration, le risque est d'autant plus grand que ces dernières réagissent très rarement en cas d'erreur.

Recommandation: apporter le plus grand soin aux informations relatives aux personnes issues de l'immigration.

A commencer par la terminologie de base. Ainsi, des termes comme "allochtones", "immigrés", "illégaux" et "demandeurs d'asile" sont souvent confondus (voir lexique ci-après).

L'orthographe d'un nom allochtone peut également causer des surprises. En outre, certains noms sont aussi fréquents que Dupont en français. Ce n'est pas parce que la police arrête un certain Aktas, qu'il faut immédiatement en déduire qu'il est le frère de deux autres détenus portant le même nom.

Les chiffres doivent également être traités avec la plus grande prudence.

Encore un mot sur les sources d'information. D'abord, les informations de source officielle ne sont pas nécessairement exactes et ne peuvent donc pas être prises au pied de la lettre. Cela vaut notamment pour les informations émanant de la police et des instances judiciaires. Les procès-verbaux par exemple ne mentionnent pas toujours avec précision tous les noms ou les nationalités.

4.2 Enfin, le courrier des lecteurs peut également contenir des contre-vérités flagrantes. Une lettre de lecteur affirme que les personnes issues de l'immigration perçoivent bien plus d'allocations du C.P.A.S. que ce qui est autorisé. Dans ce cas précis, la rectification de ces informations erronées a été faite par ... une autre lettre de lecteur !

Recommandation: soumettre systématiquement le courrier des lecteurs relatif aux personnes issues de l'immigration à un membre de la rédaction familier du sujet.

Enfin, on renverra ici aux textes 'Code de principes de journalisme' (AGJPB et Editeurs de journaux et hebdomadaires) et 'Déclaration des Devoirs et des Droits des Journalistes' (Fédération Internationale des Journalistes), qui pre-

scrivent la rectification sans restrictions des informations inexactes.

5. UN REGARD CRITIQUE SUR L'EXTRÊME-DROITE ET LE RACISME

Il serait contre-productif d'exclure de l'information les propos racistes ou les points de vue d'extrême-droite sans autre forme de procès. Le silence n'est hélas pas une solution. Toutefois, on peut parler du racisme et de l'extrême-droite de nombreuses manières, allant de la citation pure et simple à la mise en perspective dans un cadre critique.

Recommandation: mentionner clairement qui est l'auteur des propos ou des opinions rapportées et le contexte dans lequel ils se situent.

La vigilance est de mise vis-à-vis de la désinformation systématique pratiquée par l'extrême-droite pour ce qui concerne p.ex. les chiffres de la criminalité, de chômage et de la présence des allochtones. On peut également contrebalancer ces opinions en y opposant des points de vue différents. De ce point de vue, l'analyse critique n'interdit nullement d'approfondir les arguments exprimés en faveur de l'extrême-droite et du racisme, et de mettre en lumière de leurs conséquences concrètes.

Il convient par ailleurs d'adopter une attitude tout aussi critique vis-à-vis des partis ou des dirigeants qui font preuve de manichéisme en matière d'immigration. Les lettres des lecteurs au contenu raciste ne devraient pas être publiées telles quelles (cf. Supra 4.2.).

6. L'INFORMATION NE S'ACHÈVE PAS LORSQU'ON REPOSE LE STYLO

Il se peut qu'une information rédigée dans les meilleures intentions du monde laisse malgré tout une impression négative sur le lecteur, pour des raisons étrangères à son auteur. A cause du titre p. ex., qui ne reflète pas nécessairement le contenu de l'article, des informations pourtant équilibrées ont du mal à passer la rampe. Une information peut également avoir des effets indésirables si elle est mal placée, entourée d'autres sujets sur la même page, précédée ou suivie par d'autres sujets dans une émission.

Enfin, le choix des photos et des illustrations, et de leur légende, peut également avoir des effets indésirables. De nombreux médias optent souvent pour une solution de facilité. S'il s'agit de personnes issues de l'immigration, ils utiliseront des images-clichés: femmes musulmanes portant le tchador, bandes de jeunes immigrés, quartiers paupérisés, ... Malheureusement, ces illustrations accentuent les différences par rapport aux immigrés, suscitent auprès du spectateur une interprétation univoque des faits et renforcent ses préjugés.

Recommandation: assurer le suivi maximal de chaque sujet, jusque dans sa

forme définitive. Pour ce qui est des images, il faut particulièrement veiller à ce qu'elles ne suscitent pas d'association contradictoire avec le contenu de l'information. Il est ainsi préférable d'illustrer l'information selon laquelle les personnes issues de l'immigration ne sont pas surreprésentées dans les statistiques criminelles par une photo autre que celle d'un immigré en état d'arrestation.

Les jeunes immigrés ne doivent pas toujours être montrés en bande, ils se promènent parfois seuls aussi. Enfin, il faudrait préciser plus souvent où et dans quelles circonstances les photos ont été prises.